

Samenvatting

In het onderwijs worden vaak nieuwe methoden en aanpakken geïntroduceerd zonder dat duidelijk is dat het nieuwe beter is dan het voorgaande. Denk aan een nieuw lesboek of aan een iets kleinere groepsgrootte. Aan de andere kant vindt beschikbare kennis over bijvoorbeeld bewezen effectieve taalmethoden maar langzaam haar weg naar de onderwijspraktijk. De wetenschap dat iets werkt is niet voldoende voor brede toepassing door onderwijsinstellingen.

Kortom: er lijkt sprake te zijn van een zekere 'onbenutte ruimte'. Er wordt te weinig geprobeerd bewijs voor de effectiviteit van onderwijsmethoden te verzamelen en die kennis ook te verzilveren.

Adviesvragen

De Onderwijsraad brengt daarom op verzoek van het ministerie van OCW (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) advies uit over meer op bewijs gebaseerd onderwijs, de zogeheten evidence based (bewezen werking) benadering.¹ Twee vragen staan in dit advies centraal:

- Waar en hoe kan een evidence based benadering bijdragen aan de effectiviteit van het onderwijs?
- Hoe kan de benutting van evidence based onderwijsmethoden in de onderwijspraktijk worden gestimuleerd?

Het advies richt zich op alle onderwijssectoren en op voor- en vroegschoolse educatie en kijkt daarbij vooral naar onderwijsmethoden en -aanpakken. Voor de raad is een nieuwe methode of aanpak effectiever:

- wanneer er sprake is van evidente voordelen voor leerlingen en studenten: ze functioneren beter op cognitief, sociaal of ander gebied; of
- wanneer er geen sprake is van evidente nadelen voor het functioneren van leerlingen (ze functioneren niet slechter) en er tegelijkertijd andere voordelen zijn, zoals lagere kosten en minder werkdruk voor leraren.

Ad 1: stapsgewijs komen tot bewezen effectief onderwijs

Onderzoek kan een betrouwbaar oordeel leveren over de geschiktheid van methoden en aanpakken, en zo het voortduren van ideologische discussies en 'trial and error' voorkomen. Niet voor niets groeit binnen en buiten het onderwijs het draagvlak voor evidence based werken. In de gezondheidszorg bijvoorbeeld is er op dit gebied een duidelijke traditie. Die komt vooral voort uit de aandacht voor kwaliteitsverbetering, maar ook uit het streven naar doelmatigheid. In de jeugdzorg zijn er diverse initiatieven om ook dit werkveld meer evidence based te maken. In het onderwijs in het buitenland krijgt de evidence based benadering op verschillende plaatsen voet aan de grond, vooral in de Angelsaksische landen. Ook dit hangt samen met de toenemende aandacht voor kwaliteit en verantwoording.

Er is een gefaseerde aanpak nodig om te komen tot meer evidence based onderwijs. Afhankelijk van de stand van de kennisontwikkeling op een bepaald gebied, zijn verschillende gradaties van bewijsvoering mogelijk. Binnen een (nieuw) domein zijn eerst vele jaren verkennend onderzoek, ontwikkelwerk en praktijkervaringen nodig om een beeld te krijgen van wat werkt en waarom en hoe. Pas daarna kunnen harde experimenten met controlegroepen (zie kader) gerechtvaardigd zijn. Harde bewijsvoering is mogelijk gebleken op de gebieden van de voor- en vroegschoolse educatie en van het taal- en rekenonderwijs aan jonge kinderen. Hier is de kennisontwikkeling al vergevorderd.

Hard en zacht bewijs

Bewijzen dat iets werkt kunnen op verschillende manieren tot stand komen, bijvoorbeeld via experimenten of door een enquête onder docenten. De verschillende manieren van bewijsvoering vormen samen een oplopende schaal. Aan de linkerkant liggen weinig bouwstenen voor bewijsvoering (zacht bewijs); aan de rechterkant stapelen de bouwstenen zich op (hard bewijs). De hardste vorm van bewijs met veel bouwstenen zijn gecontroleerde experimenten met aselecte toewijzing van proefpersonen aan condities. Andersoortige onderzoeksopzetten zijn onder meer pilots, cohortstudies en gevalstudies. Naast deze vormen van (hardere en zachtere) geobjectiverde kennis kan ook ervaringskennis van professionals bijdragen aan inzicht in 'wat werkt'.

Onderwijsmethoden en -aanpakken waarvan de werking (nog) niet via onderzoek is bewezen, mogen in elk geval geen ongewenste neveneffecten hebben. In de gezondheidszorg geldt een vergelijkbare eis voor behandelmethoden zoals homeopathie, waarvan de werking niet volgens regulier onderzoek kan worden bewezen. Deze moeten in elk geval voldoen aan veiligheidseisen voordat ze op de markt mogen komen.

Ad 2: verschillende stimulansen nodig voor evidence based onderwijs

Net als andere landen en andere sectoren worstelt ook de onderwijssector in Nederland met de vraag hoe resultaten over bewezen effectieve methoden beter te benutten zijn in de praktijk. Verschillende factoren belemmeren de inzet van wetenschappelijk onderzoek: de opvatting dat onderzoek de autonomie in het onderwijs bedreigt, de extra implementatietijd die nodig is, de vaak smalle gerichtheid van effectmetingen, en de hoge kosten van onderzoek. Deze bezwaren gelden in versterkte mate voor experimenteel onderzoek.

Om een evidence based benadering van onderwijs te stimuleren, doet de raad vier aanbevelingen.

1) Agenderen

Meer evidence based werken vergt een cultuuromslag. Noodzakelijk daarvoor is dat de minister, de betrokken onderwijsorganisaties en de instanties voor ontwikkeling, scholing en onderzoek dit onderwerp op de onderwijsagenda plaatsen.

2) Loket www.onderwijskwaliteit.nl

Kennis over (in)effectiviteit van onderwijsmethoden en -aanpakken moet meer toegankelijk worden. Er zou een digitaal loket moeten komen om onderzoeksgegevens over wat werkt toegankelijk te maken via onder meer reviews. Bestaande voorbeelden

zijn de Chochrane Library (met vooral harde onderzoeksgegevens op het gebied van de gezondheidszorg), de Databank Effectieve Jeugdinterventies (met harde en zachte onderzoeksgegevens op het gebied van de jeugdzorg in Nederland) en het What Works Clearinghouse (vooral harde gegevens over effectief onderwijs in de Verenigde Staten). Om dit loket te realiseren zouden onder meer de NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek), het NIWI (Nederlands Instituut voor Wetenschappelijke Informatiediensten) en de VOR (Vereniging voor Onderwijs Research) een samenwerkingsverband kunnen aangaan. Voor de bekostiging zou wellicht een beroep kunnen worden gedaan op de Europese Commissie, met name waar het gaat om onderzoek dat van belang is voor het bereiken van de Lissabonambities.

3) Scholen maken hun keuzes helder

Met de extra autonomie van onderwijsinstellingen is ook hun eigen verantwoordelijkheid voor de onderwijskwaliteit toegenomen. Daarom moeten ze meer investeren in kwaliteitszorg en kennismanagement. Onderwijsinstellingen zouden mede op basis van evidence based inzichten meer bewuste keuzes moeten maken voor bepaalde doelen en werkwijzen. Ouders en studenten vragen immers het beste onderwijs. Om onderwijsinstellingen te stimuleren zou bijvoorbeeld de bestaande inspanningsverplichting kunnen worden aangescherpt om keuzes te verantwoorden in de schoolgids, het jaarverslag, beleidsplannen en kwaliteitszorgplannen. Daarvoor zou het toezicht door de Inspectie op dit punt intensiever moeten zijn. Scholen zijn en blijven echter vrij in hun keuzes.

4) Verdere impulsen

In samenhang met voorgaande punten zijn verdere impulsen voor evidence based werken nodig. Denk bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van handelingsrichtlijnen en protocollen, aandacht voor de evidence based benadering in de scholing van leraren, inzet van lectoren en andere professionals met zicht op onderzoek én onderwijs, en meer ruimte voor onderzoek naar effecten van onderwijskundig handelen en naar de manier waarop die effecten tot stand komen.